

НОВ ПОГЛЕД КЪМ ВИДОВАТА ТЕОРИЯ НА СВЕТОМИР ИВАНЧЕВ

Красимира Чакърова (ПУ „Паисий Хилендарски“)

Обектом на изследването в статията е видова теория на выдающегося болгарского слависта Св. Иванчева. В ходе анализа делается акцент на некоторых спорных и невыясненных моментах в этой теории, а именно: омонимия между НСВ1 и НСВ2, место первичных имперфективов в аспектуальной системе, разницы между так называемой лексической и грамматической повторительностью, видовой характер оппозиции имперфект-аорист – которые существенно помешали утверждению оригинальной концепции автора как альтернативы некоторым традиционным (но неактуальных) положений о виде в нашей лингвистике. В заключительной части в обобщенном виде изложен основной вклад Св. Иванчева в развитие славянской аспектологии. Это первый болгарский языковед, дающий точную научную характеристику граммемы грамматическая итеративность – одного из элементов видовой триады. Его теория широко освещает проблему грамматического ядра в аспектуальной сфере, и обоснованно может считаться настоящим началом современной точки зрения на специфику болгарского глагольного вида.

The object of analysis in the paper is the aspect theory of the eminent Bulgarian Slavicist Sv. Ivanchev. In the course of the analysis, the focus is set on several debatable and unclarified points in this theory – homonymy between the two variants of the secondary imperfective aspect, the place of the primary imperfective forms within the aspect system, differences between the so-called lexical and grammatical repetitiveness – which, to great extent, have prevented the establishment of this original theory as an alternative to some traditional (but not up-to-date) treatments of aspect in Bulgarian linguistics. In the conclusion of the paper, there is a summary of Sv. Ivanchev's main contributions to the development of Slavic aspectuality. He is the first Bulgarian linguist to have given a precise scientific characterization of the paradigm of grammatical iterativeness – one of the elements in the aspectual triad. His theory casts considerable light on the problem of the grammatical kernel in the aspectual sphere and can justifiably be regarded as the true beginning of the modern understanding of the specifics of the Bulgarian verbal aspect.

И най-краткият преглед на изследванията върху проблемите на славянската аспектуалност не би пропуснал заслугите на Светомир Иванчев, чиито разработки не просто „обобщават многогодишния труд на българските лингвисти в областта на видообразуването“, не само отчитат значимото, появило се „въобще в лингвистиката“ [Котова, 1990, с. 203], но и предлагат съвършено нов интерпретационен модел, оригинални идеи и смели обобщения [вж. Иванчев, 1963, 1970, 1971, 1973, 1976, 1978, 1988а, 1988б и др.]. Особено място сред тези разработки заема монографичният труд „Проблеми на аспектуалността в славянските езици“ (1971), а също и някои по-късни

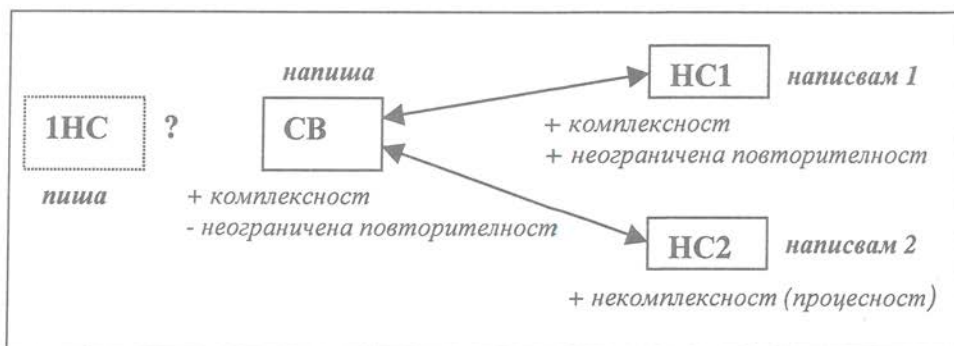
публикации [вж. Иванчев, 1973, 1976, 1978], където изследователят обосновава собствена теза за характера на опозицията между имперфективните и перфективните глаголи, развива „важната теория за двете разновидности на славянския несвършен вид“ [Линдстед, 1991, с. 256].

Исходен пункт в концепцията на автора е схващането му, че „на морфологичната опозиция **свършен вид : несвършен вид** съответстват в семантичен план две основни опозиции с ярко разграничено съдържание и употреба. На единственото значение на свършената форма при всички употреби (актуални и неактуални) – **комплексност-непроцесност** – съответстват две значения на несвършените форми: **некомплексност-процесност** и **комплексност-непроцесност**, разграничаващи се по своята употреба: първото (некомплексност-процесност) – предимно в актуален план, второто (комплексност-непроцесност) – изключително в неактуален план [Иванчев, 1971, с. 24-25].

При това първата опозиция (**СВ – НС2**) е характеризирана като **лексикално-граматична** (еквиолентна) – при нея „всеки член на противопоставянето се характеризира с положителен признак – **СВ** – с „комплексност“, **НС2** – с „некомплексност“ [Иванчев, 1971, с. 50], а втората (**СВ – НС1**) – като чисто **граматична** (привативна) – при „свършено еднакво значение на двата члена на противопоставянето (при един и същ комплексен начин на действие, обикновено резултативен) маркиран с признака „неограничена повторителност и употреба в сегашно историческо време“ е само **НС1** [Иванчев, пак там, с. 52].

Изследователят допълва, че при някои несвършени глаголи в българския език омонимът **НС2** може да отсъства, т. е. за разлика от **НС1** той се оказва функционално ограничен. Такъв например е случаят с двойките от типа **чукна (СВ) : чуквам (НС1)**, „вторият член на които **чуквам** не може да се употребява в актуално сегашно време и не може да отговаря на въпроса: **Какво правиш сега?** – обстоятелство, което означава, че в тази двойка **НС2** не съществува изобщо“ [Иванчев, 1976, с. 137].

Ако се опитаме да обобщим графично идеите на автора, бихме получили следния формален модел на отношенията в сферата на вида:

Както може да се забележи, в схемата не е включен един толкова важен структурен елемент от видовата система, какъвто безспорно са **първичните несвършени глаголи**. Обяснението на подобно странно на пръв поглед отсъствие трябва да търсим във факта, че никъде в своите научни разработки изследвачът не изяснява докрай отношението си към тези глаголи, становището му за тяхната семантико-функционална природа и мястото им в актуалната сфера си остава твърде „мъгляво“ и противоречиво. Срв. напр. следните разсъждения на автора: „...когато имаме пред очи установения факт, че именно комплексността, с нейната честа неограничено-кратна употреба е инвариантното значение на несвършената форма, отделянето на **производните несвършени форми** (т. е. „вторичните“ – б. м. К. Ч.) от останалите **прости несвършени глаголи** (курсив мой – К. Ч.) като итеративни (повторителни, многократни глаголи) още от времето на Миклошич трябва да се смята за напълно основателно (...)“ [Иванчев, 1971, с. 31-32] и още: „Аз смятам, че видовото противопоставяне на свършения (прост или представъчен произведен) и несвършения (прост – т. е. *първичен имперфектив изобщо* – б. м. К. Ч. – или суфиксален произведен) глагол се отличава с омонимия на несвършения член, който може да бъде разложен на **НС1** и **НС2** независимо от това, дали несвършеният член на противопоставянето е прост глагол (свършеното съответствие на който е образувано с чисто видова представка ?!) или суфиксален произведен глагол“ [Иванчев, 1976, с. 136]. Ясно се вижда, че цитираните съждения са контрадикторни, тъй като първото предполага диференциране на простите и производните имперфективи, докато второто практически ги обединява, изравнява. От друга страна, не става ясно какво разбира изследователят под „чисто видови представки“ и какво отношение към омонимията биха имали прости несвършени глаголи, чиито перфективни съответствия не се образуват с такива представки. В голяма степен смущаващо е и използването единствено на „вторични“ имперфективи в качеството им на илюстративни примери. Ако все пак се приеме, че първичните несвършени глаголи се „разлагат“ на „омонимите **НС1** и **НС2**“, то кой тогава е „маркерът“ на неограничената повторителност в структурата на такива имперфективи? Неубедително е наречено според нас и маркираното значение на **НС2** (некомплексност). По-логично би било то да се назове с положителния признак **процесност**¹ [вж. Куцаров, 1994, с. 142].

¹ В този ред на мисли изглеждат обясними несполучливите опити на някои езиковеди да осмислят и „разкодират“ модела на изследователя. Срв. напр. следното съобщение на К. Чвани, чиято цел по думите на авторката е „да обърне вниманието на лингвистите, невладеещи славянски езици, върху някои най-значителни работи на Св. Иванчев“ [Чвани, 1990, с. 17]: „Св. Иванчев заключава, че позицията перфектив / имперфектив в славянските езици не е обикновена привативна опозиция (...) фактически има две актуални опозиции – едната привативна (между първичния имперфектив и неговия перфектив ?!), другата еквиполентна (между перфектива и секундарния или производния имперфектив ?!), който е маркиран с неактуалност“ [пак там]. И още едно мнение: „Глаголите от НСВ2 са двойно немаркирани – те нямат признака ‘комплексност’ (и наистина,

Вероятно е да се допусне, че „изключването“ на първичните имперфективи от аспектуалния модел на Св. Иванчев е следствие от абсолютизацията на идеята за омонимия между **НС1** и **НС2**, от една страна, и на стремежа за постигане на формално-семантична монолитност на предлагания модел, от друга. Не може да се отрече, че включването на първичните несвършени глаголи като равноправен елемент на видовата система действително би довело до сериозни теоретически противоречия. (Ще припомним, че за да избегне подобни противоречия, Ю. С. Маслов обявява първичните имперфективи за „видово дефективни“.) Би могло да се предположи, че „омонимоцентричният“ характер на разглеждания модел отчасти изхожда от недооценяването на **абстрактната същност на граматичната** (комплексната) **повторителност**, вследствие на която се осъществяват контекстовите рефлексии над итеративността (т. е. експликацията на значението дуративност или континуативност) [вж. у В. Анастасов, 1986], реализира се онази „деперфективация“, за която говори още Л. Андрейчин [Андрейчин, 1944].

Заслужава внимание фактът, че Св. Иванчев разграничава т. нар. **лексикална (или лексико-граматична) повторителност**, типична за **НС2** и предполагаща непрекъснатото повтаряне в малки интервали на кратки неопределени действия, от **граматическата повторителност (или итеративност)**, характерна за **НС1**, при която „значението на глагола се запазва същото, както при съответния свършен глагол, като двете форми се различават само по употребата си“. И още едно съществено уточнение: „Тези имперфективни глаголи (т. е. граматическите итеративи – б. м. К. Ч.) сами по себе си нямат значение на многократност, но могат при определени условия да се използват за изразяване на повтарящи се действия“ [Иванчев, цит. съч., с. 38-39]. Обособени са също така два типа несвършеност (процесност или некомплексност): „лексико-граматическа, типична за **НС2**“ (в това число е включена и „лексикалната итеративност или многофазисност на някои глаголи *imperfectiva tantum*“), и граматическа, присъща на **НС1** [Иванчев, 1976, с. 138]². И тук обаче се натъкваме на противоречие – срв.: „Тази граматическа несвършеност е свързана с признака неограничена повторителност (...) но е несъвместима с признака „употреба в сегашно историческо време“

как другояче да бъде тълкуван предлаганият от автора признак „некомплексност“? – б. м. К. Ч.) и признака „неактуалност“. Не е трудно да разпознаем в **НС2** първичните имперфективи *?!*, а в **НС1** – вторичните имперфективи, което внася известна неяснота в концепцията на Иванчев“ [Котова, 1990, с. 204].

² Това е най-често критикуваната постановка на Св. Иванчев. Срв. напр. у Ю. С. Маслов: „Мисля, че с последното положение на Иванчев (с постулирането за несвършения вид, макар и отчасти, на употребата на „комплексното“ значение в качеството на основен и подчертан семантичен признак) е невъзможно да се съгласим. В случаите на неограничено-кратно значение изобщо няма основание да се говори за цялостност (...)“ [Маслов, цит. по Станков, 1980, с. 19], у В. Станков: „...употребата на видовите форми в различни темпорални планове ясно потвърди, че са крайни и твърденията на някои автори (Св. Иванчев), че в определени случаи несвършеният вид изразява не контекстова, а граматическа, формална цялостност на действието и при това е маркиран с признака цялостност“ [Станков, 1980, с. 33-34].

(?! [Иванчев, пак там]. Впрочем недостатъчно прецизирано по наше мнение е и становището на Св. Иванчев за носителите на „лексикалната конкретна процесна повторяемост“. Ако това са „глаголите от НС2“, трябва ли да разбираме, че става дума за всички такива глаголи (първични и вторични)? Изразяват ли лексикална повторителност (=„непрекъснато повтаряне в малки интервали на кратки неопределени действия“) например глаголите *пиша* и *преписвам* в плана на сегашното актуално време (срв. *В момента пиша / преписвам писмото*), въпреки че съгласно с постановките на автора те безспорно са НС2? Според нас отговорът е отрицателен. Оказва се на практика, че в понятието **лексикална повторителност** Св. Иванчев включва и „дуративност“, разбирана именно като „траене“, продължителност, непрекъснатост, което влиза в противоречие с авторовата дефиниция на повторителността. От друга страна обаче, в качеството им на нагледни примери за лексикални итеративи изследователят посочва глаголите от типа на рус. *покашливать* (които действително изразяват реална повторителност). Св. Иванчев е на мнение, че тъкмо тези глаголи са дали импулс за образуване на итеративите от типа на рус. *кашливать*, чеш. *kašlávat* и др., които представляват отделен начин на действие, „видово-надстроечна категория“, застъпена в северните славянски езици, но нехарактерна за българския език [вж. по-подробно Иванчев, 1963]. (За сметка на това отсъствие тук се е появил синтетичният кондиционал, който също представлява видова надстройка: *ям – ядвам, седя – седявам* и пр.) Във връзка със семантичното съдържание на „лексико-граматическите“ повторителни глаголи от типа *kašlávat* авторът изтъква, че наравно с всички останали глаголи от несвършен вид те „могат да изразяват както неактуалност, така и – преди всичко – актуалност на сегашното действие“ [Иванчев, цит. съч., с. 18], която се реализира във вида: „от време на време повтаряно действие в момента на говоренето се извършва, осъществява, само че с пасивния си отрязък“ [Иванчев, пак там, с. 18] подобно на глаголите от типа *тронам, бода*.

Едва ли можем да се съгласим с подобно становище. Според нас Св. Иванчев допуска методологическа грешка, успоредявайки в семантико-функционално отношение **лексикалните итеративи** (от рода на *kašlávat*) и **мултипликативите** (от рода на *тронам*). Вече сме имали повод да отбележим, че в случая става дума за езикови средства, специализирани в изразяването на две свършено различни по тип ситуативни множества (мултипликативно и итеративно), диференциращи се основно по признака **актуалност – неактуалност** [вж. Чакърова, 2003].

Логично е да се предположи, че за формулиране на своята теза авторът в голяма степен е бил повлиян от състоянието на „специалните“ итеративи в чешкия език, където те могат да се употребяват в сегашно време. Ще припомним обаче, че според повечето езиковеди бохемисти тези употреби всъщност са неактуални (срв. у Фр. Копечни: „...точно както свършеното сегашно време не може да изразява истинска сегашност, т. е. действие, развиващо се пред очите ни в момента на говоренето, също така не могат да го

изразяват и итеративите от типа *dělávat, chodívat*“ [Копечни, 1965, с. 24]³, а също и у М. Вей: „...т. нар. frequentativa (...) изразяват категорично неактуалност“ [Вей, 1958, с. 184] и др.).

Интересно е да се отбележи, че Св. Иванчев открива определена взаимозависимост (а именно обратнопропорционална) между разпространението на лексикалните итеративи и съществуването на **аорист (А): имперфект (И)** в славянските езици. (Там, където опозицията **имперфект: аорист** е запазена, например в българския език, липсват повторителни глаголи от типа *писъватъ* и обратно – там, където тази опозиция отсъства, се срещат повторителни глаголи.) Аналогична зависимост според автора съществува и между самите лексикални и граматични итеративи (**НС1**). Така например широкото разпространение на производни имперфективи за изразяване на неограничена повторителност в полския език (там опозицията **имперфект: аорист** отсъства – б. м. К. Ч.) постепенно предизвиква силно стесняване на функционалната сфера на лексикалните итеративи⁴. Обяснимо е тогава защо този процес е доведен до крайност именно в българския език, за който е „така характерно присъствието на претеритално-видовата категория аорист: имперфект“, а граматическата итеративация е доведена до „краен предел“ [Иванчев, 1976, с. 144].

Тук е мястото да припомним, че Св. Иванчев е един от най-последователните привърженици на т. нар. „видова теория“ за същността на опозицията **А: И** в българския език – срв. напр.: „...за разлика от Маслов аз приемам опозициите свършен вид: несвършен вид и аорист: имперфект за две напълно еднакви не само по разпределението на положителния и отрицателния член, но и по цялото си съдържание противопоставяния“ [Иванчев, 1971, с. 97]. При това авторът допълва, че универсалната видова категория е възникнала по модела на претеритално-видовата (**А: И**), а конкретно в българския език „двете категории като че ли се надпреварват в доусвършенстването си“ [Иванчев, 1976, с. 154]. В този факт изследователят търси обяснението на специфичното за българския език граматическо „разточителство“ – съществуването на две отделни аспектуални категории.

Склонни сме да смятаме, че цитираното становище на Св. Иванчев е недостатъчно мотивирано. Най-напред смущава тезисът за еднаква „разпределеност на отрицателния и положителния член“. Ако приемем традиционното схващане, че опозицията в рамките на глаголният вид е привативна с маркиран член **СВ** [срв. у Маслов, 1959; Исаченко, 1960; Бондарко, 1971; Станков, 1976, 1980; ГСБКЕ, 1983; Куцаров, 1983, и др.], то би трябвало аналогично да очакваме, че положително маркиран в опозицията **А: И** е именно **аористът**. Както основателно отбелязва Ив. Куцаров обаче, в противопоставянето *писах: пишеш* „маркирана с имперфектна морфема е

³ Впрочем в същата статия Ф. Копечни възразява категорично срещу становището на Св. Иванчев за възможна дуративна употреба на итеративите.

⁴ Срв. извода на Т. Браерски: „Истинските итеративи (полските глаголи от типа *mawiać* – б. м. К. Ч.) загиват“ [Браерски, 1967, с. 23].

втората форма или пък и двете са маркирани, съответно с аористната и имперфектната морфема. Ако е маркирана втората форма, противоречието е очевидно [Кущаров, 1993, с. 69]. Смущава и друго – самият Св. Иванчев смята, че свършеният вид влиза в различни по тип противопоставяния с несвършения – привативно (с **НС1**) и еквиполентно (с **НС2**). Ясно е, че във втората опозиция не можем да търсим положителен и отрицателен член, тъй като и двата са маркирани (т. е. положителни). Следва ли от това, че тази опозиция се съотнася „по-особено“ с „претеритално-видовата категория **A : И**“, в сравнение с опозицията **СВ : НС1**? **A** може би въпросната опозиция **СВ : НС2** не е „достатъчно“ видова?

Неубедителни изглеждат и твърденията на Св. Иванчев, че **A** и **И**, от една страна, и **свършеният** и **несвършеният вид**, от друга, са еднакви в семантично отношение. В българския език всяка една от разглежданите езикови реалии има свои „специфични функции“ [Станков, 1980, с. 16], което намира потвърждение във факта, че и имперфектът, и аористът могат да се съчетават свободно с глаголи от двата вида при строго разграничаване [срв. у Чакърова, 2000]. Иначе казано, българският език „е съхранил древната независимост на системите за време и вид“ [Хавранек, 1962, с. 182].

Ако се опитаме да обобщим всичко казано дотук, бихме стигнали до заключението, че независимо от споменати по-горе слабости „морфофункционално-семантичната“ теория на Св. Иванчев има изключителна роля в развитието на българската аспектология. Най-сериозните ѝ достойнства можем да търсим в няколко посоки.

1. Преди всичко изследвачът прави успешен опит да реабилитира поне отчасти несполучливо употребявания от някои по-стари автори термин „многократен вид“, тъй като според него той е свързан с една ярка морфологична особеност на глаголният вид в българския език – срв.: „Касае се за изтъкнатия (от Ю. С. Маслов – б. м. К. Ч.) вече факт, че в българския език практически всички свършени видови основи могат да бъдат имперфективирани, което не се наблюдава в никой друг славянски език до появата на голяма група глаголи или по-точно *глаголни форми от несвършен вид* (курсив мой – К. Ч.), които не могат да се свързват с конкретно-процесно значение (по терминологията на Маслов) и следователно не могат да се употребяват в плана на актуалното сегашно време. Тези именно глаголи като *светвам, тропвам* и под. могат да се употребяват при неограничена (граматична) повторителност (и в плана на сегашно историческо време)” [Иванчев, 1971, с. 33]. В действителност може да се твърди, че **Св. Иванчев е първият български езиковед, който дава прецизна научна характеристика на новобългарската грамема „граматическа итеративност“.**

2. Безспорна заслуга на автора е стремежът му да представи „в нова светлина отношенията между вид и начин на действие“ [Селимски, 1990, с. 8], да открие още по-ярко особеното място на българския глаголен вид, разглеждайки го в контекста на славянските аспектуални системи.

3. Концепцията на **Св. Иванчев** за „граматическата итеративност“ на **НС1** хвърля обилна светлина върху проблема за **граматичното ядро** в аспектуалната сфера, което на практика **няма видов характер** [по-подробно вж. у Чакърова, 1998]. Основано върху прецизните синхронни и диахронни наблюдения на редица изследвачи, **това е истинското начало** на съвременното схващане за спецификата на българския вербален вид – добре аргументиран и успешен опит за оттласкване от господстващата дълго в нашето езикознание концепция на Л. Андрейчин за отсъствието на значението **кратност** като аспектуален признак в българския език, доказателство за плодотворната сила на сблъсъка между традиция и новаторство по пътя към научната истина. Оттук до системното описание на една от „скритите“ категории на българския глагол, представена от опозицията **итеративност : неитеративност**, остава само крачка [вж. Куцаров 1983; Чакърова 1999; 2003].

БИБЛИОГРАФИЯ

- Анастасов 1986: В. Анастасов. *Праславянские итеративные глаголы в развитии болгарского языка*. – *Linguistique balkanique*, XXIX, 1986, № 3.
- Андрейчин 1944: Л. Андрейчин. *Основна българска граматика*. София, 1944.
- Бондарко 1971: А. В. Бондарко. *Вид и время русского глагола*. Ленинград, 1971.
- Браерски 1967: Т. Brajerski. *Krotność czasownika we współczesnym języku polskim*. – *Slavia occidentalis*, rok 1967, t. 26.
- Вей 1958: М. Vey. *O slovesné aktuálnosti a jejim vyjadřování v českém jazyce*. – *Slovo a slovesnost*, XIX, 1958, № 3.
- ГСБКЕ 1983: *Грамматика на съвременния български книжовен език. Том II. Морфология*. София, 1983.
- Иванчев 1963: Св. Иванчев. *Видово-надстроечни категории в системата на славянския глагол*. – *Славистични студии*, София, 1963.
- Иванчев 1970: Св. Иванчев. *Българските дистрибутивни глаголи във видово отношение*. – *Известия на Института за български език*, 1970, № 19.
- Иванчев 1971: Св. Иванчев. *Проблеми на аспектуалността в славянските езици*. София, 1971.
- Иванчев 1973: Св. Иванчев. *За някои основни сходства и разлики между славянските езици в областта на глаголният вид*. – *Славянска филология*, София, 1973, № 12.
- Иванчев 1976: Св. Иванчев. *Морфо-семантико-функционалната теория на глаголният вид в славянските езици и спецификата на българския език*. – *Помагало по българска морфология. Глагол*, София, 1976.
- Иванчев 1978: Св. Иванчев. *За семантико-функционалната категория количественост (квантитативност) или за околичествяването (квантификацията) в българския език*. – Св. Иванчев. *Приноси в българското и славянското езикознание*. София, 1978.
- Иванчев 1988а: Св. Иванчев. *Глаголният тип клекувам в българския език*. – Св. Иванчев. *Българският език – класически и екзотичен*. София, 1988.
- Иванчев 1988б: Св. Иванчев. *За обсега на темпоралната дефективност на някои глаголи в българския език*. – Св. Иванчев. *Българският език – класически и екзотичен*. София, 1988.

Исаченко 1960: А. В. Исаченко. *Грамматический строй русского языка в сопоставлении со словацким*. Братислава, 1960.

Котова 1990: Н. Котова. О двувидовых глаголах в болгарском языке. – *Съпоставително езикознание*, 1990, № 4-5.

Копечни 1965: Fr. Kopečný. K pojmu „neaktuálnost“ ve vidove soustavě českého slovesa. – *Slovo a slovesnost*, 1965, № 1.

Куцаров 1983: Ив. Куцаров. По въпроса за категориалната характеристика на глаголния вид в съвременния български език. – *Научни трудове на ПУ*, т. 21, 1983, кн. 5, Филология.

Куцаров 1993: Ив. Куцаров. Още едно мнение за характера на противопоставянето аорист/имперфект. – Ив. Куцаров. *Проблеми на българската морфология*. Пловдив, 1993.

Куцаров 1994: Ив. Куцаров. *Едно екзотично наклонение на българския глагол*. София, 1994.

Линдстед 1991: И. Линдстед. Защо се запазват свършените имперфекти и не-свършените аористи. – *Българистични изследвания (III Българо-скандинавски симпозиум 20-26. IX.)*. София, 1991.

Маслов 1959: Ю. С. Маслов. Глагольный вид в современном болгарском литературном языке. – *Вопросы грамматики болгарского литературного языка*. Москва, 1959.

Селимски 1990: Л. Селимски. Професор Светомир Иванчев на седемдесет години. – *Съпоставително езикознание*, 1990, № 4-5.

Станков 1976: В. Станков. *Конкуренция на глаголните видове в съвременния български език*. София, 1976.

Станков 1980: В. Станков. *Глаголният вид в българския книжовен език*. София, 1980.

Хавранек 1962: Б. Гавранек. Вид и время глагола в старославянском языке. – *Вопросы глагольного вида*. Москва, 1962.

Чакърва 1999: Кр. Чакърва. Открито за една „скрита“ категория на българския глагол. – *Съвременни тенденции в развитието на фундаменталните и приложните науки, т. 4, Философия, социология, икономика, образование и квалификация*, Стара Загора, 1999.

Чакърва 2000: Кр. Чакърва. Темпоралните квантификатори в съвременния български книжовен език. – *Краят на хилядолетието – носталгии, раздели и надежди*, София, 2000.

Чакърва 2003: Кр. Чакърва. *Аспектуалност и количество*. В. Търново, 2003.

Чвани 1990: С. Chvany. A note on Svetomir Ivančev's major contributions. – *Съпоставително езикознание*, 1990, № 4-5.